Anul I. No. 4-5 **Iunie-Iulie 1929**

„UTOPIA"

CUPRINSUL:

TIP. „CARTEA ROMÂNEASCĂ S. A.", CLUJ.

EXEMPLARUL: Lei 20.—

„UTOPIA"

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
CLUJ, STRADA BOB 2

Apare la începutul fiecărei luni, cuprinzând chestiuni din domeniul științei și filosofiei sociale

ABONAMENTUL:

Pentru particulari . . . . Lei 200 anual
Pentru Instituții, și Autorități „ 500 „

Trimitem No. 4-5 al revistei și rugăm pe cititorii noștri să nu mai întârzie cu achitarea abonamentului!

CETIȚI
ÎN CORPUL REVISTEI:
„ANCHETELE NOASTRE"!

„UTOPIA"

ANUL I. No. 4-5 IUNIE—IULIE 1929

Parlamentarism și partide politice

— *I. Hașegan.*

I.

Manifestările vieții omenești curg tumultos și iau consistență în tiparuri și forme cari — fie că este vorba de o societate, fie de indivizi singuratici — cele mai adesea, nu sunt decât împrumuturi făcute sub puternica influență a exemplului.

Imitația are în această privință un rol nebănuit de mare. Ea multiplică — după norme cari numai cu mare greutate ar putea fi pe deplin definite — și călăuzește ca albia unui râu, cursul neastâmpărat al manifestărilor de tot felul, făcând uneori viabile cele mai mari neghiobii, iar alteori ducând spre vertiginoasă dispariție cele mai utile forme de manifestare omenească.

Lăsând altora sarcina să creieze cât și întrucât imitația constitue prin înmulțirea trebuințelor — în domeniul economic mai ales — un factor important al progresului și — fără să relevăm prea mult că chiar în acest domeniu, prin jocul său capricios ea aduce indigenilor cari iau primul contact cu civilizația, cravata înainte de a le fi adus cămașa, ne oprim asupra unor forme de organizare a societății pe cari imitația le-a făcut acceptate aproape pretutindeni și pa cri ca prin inerție ca și printr'un puternic zid de prejudecăți îngrămădite în jurul lor, le menține încă la suprafață.

In această situație se găsește azi forma de guvernare de import *parlamentarismul*, aclimatizat pretutindeni și care *inofensiv* dar și *inutil*, *pompos* dar și *costisitor* își târește existența sprijinit pe ceeace numim noi *partide politice* și *democrație*.

Formulă de conciliere între suveran și popor, parlamentarismul a putut să fie pe vremuri, în Anglia ca și în Franța un remediu împotriva răsboaelor civile. El a putut ține oarecum departe nemulțunirile ce se îndreptau împotriva familiilor domnitoare și a dat chiar oarecari garanții împotriva atotputernicici acestora.

In ajunul isbucnirei revoluției rusești nu i se spusese oare țarului că totul ar putea fi încă salvat prin acordarea unei constituții?...

Firește cât timp parlamentarismul a rămas la rosturile de mai sus, lucrurile au mers bine. Sistemul efectiv, mulțumind pe *aleși* cărora le dădea pe *socoteala maselor* diferite satisfacții ale ordin material și moral, după cum mulțumea și pe *alegători* cari aveau — cum dealtfel mai au unii și azi — ***iluzia că se cârmuesc singuri,*** a fost acceptat cu ușurință și împământenit în toate țările.

Care țară nu-și are azi parlamentul ei? Unde nu se fac oare alegeri, în care țară nu se vorbește despre garanții constituționale, vot universal, democrație, etc?...

Parlamentarismul a putut totuși constitui în vremuri, când structura societății umane era mai puțin complexă, când desvoltarea economică nu ajunsese la o intensitate comparabilă cu cea de astăzi, un sistem de guvernare acceptabil.

Dar, dacă socotim progresul urias făcut în toate domeniile, diferențiarea continuă și crearea în decursul veacurilor și sub stimulentul răsboaelor, a unor categorii aparte de clase, — cari preinteresele și tendințele lor specifice și contradictorii, — cari pretind o reprezentare mai justă și mai conformă importanței lor în mecanismul societății decât aceea oferită de către votul universal, ***formula parlamentarismului ne apare perimată.*** Iar pentruca necesitatea înlocuirii ei să fie și mai evidentă, este suficient să ne gândim la rezultatele ce se pot aștepta — și pe cari în parte le vedem și noi — dela *incompetența proverbială* a aleșilor sufragiului universal, puși să rezolve probleme pe cari nu le înțeleg și să discearnă cu înțelepciune, în haosul de măsuri și soluții ce se oferă, drumul care să asigure o ***armnoizare a intereselor tuturor categoriilor sociale*** și nu maximum de ocotire pentru toți factorii utili societății.

Și... paradoxal, ceeace va grăbi și mai mult prăbușirea parlamentarismului, sunt tocmai suporturile sale cele mai importante *partidele politice,* cari s'ar părea că s'au coalizat spre a exploata această formulă, nu întărind-o prin exaltarea calităților ei — dacă i se poate găsi vre-una — ci speculându-i și accentuându-i defectele și aducând-o astfel pe marginea prăpastiei.

Fruct al ideologiei revoluției franceze, partidul ca grupare politică, ar trebui să fie o asociație a tuturor celor cari având aceleași vederi cu privire la rezolvirea problemelor vitale ale Statului, urmăresc cu aceleași mijloace un același scop, călăuziți de un program comun.

Partidul politic departe însă de a se găsi azi înfloarea desvoltării sale, *este în plină decădere.* El a deviat aproape cu totul dela rosturile lui de odinioară și neglijând să se adapteze pro-

blemelor tot mai complexe ale timpului a fost depășit de acestea și va fi condamnat să dispară.

Existența lui nu se mai bazează pe forța morală a interesului colectiv, ci pe legături de interese meschine, pe promisiuni și abuzuri făcute pentru satisfacerea partizanilor și cu sacrificarea problemelor de interes general. Programul a rămas doar un pretext sub care se pot exploata mai ușor slăbiciunile și nevoile maselor. Cât despre tăria, întroducerea în sânul său a unei alte ierarhii decât aceea a valorilor, face ca partidul politic să și-o găsească în *ura pe care o provoacă împotriva adversarilor* cu toate mijloacele ce-i stau la dispoziție și din deslănțuirea căreia, nu va uita să tragă la timpul său beneficiul cuvenit.

Față de această stare de lucruri, este oare de mirare că *partidele politice* pierd pe zi ce merge terenul de sub picioare și că *mitul parlamentarismului începe să se destrame?*...

Și este cel puțin ciudat că formula democratică poate fi abandonată, fără a prejudicia vre-un interes de ținut în seamă decât poate pe acela al pletorei de profesioniști ai politicei.

Experența din *Italia* unde parlamentul vechiu a fost îlocuit cu *unul corporativ* compus din reprezentanți ai tuturor *categoriilor de producțiune* ca și cea din *Jugoslavia*, unde *partidele politice au fost desființate pur și simplu*, sunt o dovadă că paguba ar putea fi suportată fără nici un risc și de către noi.

Cel mult în criza în care ne sbatem, finanțele țării s'ar resimți de sumele cari poate n'ar mai confunda de aci încolo tezaurul cu buzunarele partizanilor partidelor la guvern, iar *aleșii nealeși ai sufragiului universal*, ar putea dormita și s'ar putea ciorovăi în voe, *acasă la ei* și firește *pe socoteala lor.*

Și n'ar fi oare mai preferabil să trecem drept *barbari, fără parlament și fără partide*, dar cu o *viață economică și instituții libere, neservite* profitoilor politici. cu *finanțe, prestigiu și credit restabilit și sigur?*

Iar dacă totuși ne trebue o reprezentare a intereselor colective, care să *armonizeze* și să *resuscite toate forțele creatoare ale țării*, de ce n'am accepta în locul formulei democratice falite, *reprezentarea profesională*, ținând — firește — cont de necesitățile și desvoltarea noastră istorică?...

Dar, parlamentarismul și corectivele lui ca și partidele politice merită să revenim asupra lor.

Contele Richard Coudenhove Kalergi:

Salvați Europa!

(Manifest către cititorii „Utopiei")

„De profundis clamavi ad Te, Domine!
Domine, exaudi vocem meam!"
Cartea lui Iov.

Europa neunită duce fatal la războiu și faliment și se pierde iremediabil.

Europa unită înseamnează salvarea viitorului, copiilor, națiunii, economiei și a libertății noastre.

Europa fărâmițată este incapabilă să mai concureze cu celelalte continente, cari formează federații tot mai strânse și mai puternice. America unită ne demonstrează avantajiile uniunii vamale desavantajiile granițelor vamale dintre state, cari deminuiază sistematic salariile și măresc neîncetat prețurile mărfurilor; Paneuropa înseamnează deci urcarea salariilor și ieftinirea mărfurilor. Fără Paneuropa războiul cel mai apropiat al Europei e inevitabil și războiul cu gaze va lovi mai ales populația pașnică, va distruge bătrâni, femei și copii. „Rezultatele" technicei de războiu pune în fața Europei următoarea alternativă: pace sau pieire definitivă și întrucât circulația a micșorat așa de mult distanțele, Europa va trebui să aleagă: *Unire* sau *prăbușire totală*. Tertium non datur.

Intrați în rândurile mișcării Paneuropeiste! Nu veți putea privi în liniște cum se pregătește războiul european, cum se disolvă civilizația și gospodăria Europei și cum se împrăștie în vânt viitorul copiilor voștrii. Puteți ajuta și va trebui să ajutați! Soarta Europei este în mânile europenilor. Fiecare eurpean este responsabil de pieirea sau salvarea Europei. Paneuropa a pornit lupta contra războiului, foamei și a mizeriei; ea luptă pentru pace, bunăstare și libertate. Fiecare să lupte cu mijloacele de care dispune în scris, prin discursuri de propagandă, articole de agitație sau sprijine mișcarea cu bani. Fiindcă Paneuropa nu va fi numai mântuirea Europei, *ci renașterea ei politică și spirituală*, salvarea ei din imoralitate, nebunie și mizerie, cari o amenință apocaliptic.

Aranjați-vă în falangă pentru ideea Paneuropei! Lărgiți-vă rândurile câștigând noui sprijinitori! Salvați Europa!

Contele *Richard N. Coudenhove Kalergi*,
președintele „Uniunei Paneuropeiste".
Biroul central: Viena (Hofburg).

Coudenhove Kalergi și mișcarea paneuropeistă

Edmond Séchèlle.

„Concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur".
Sallustius.

„Utopia prezentului -- realitatea viitorului". *Anatole France.*

Cine este acest om, care ne aruncă în față cu atâta putere himera nimicitoare, ce amenință Europa cu pieirea definitivă și care țipă cu înflăcărare rapsodică: a sosit ora douăsprezecea, la muncă!

Contele Richard Coudenhove Kalergi s'a născut în 1894 din familie veche de aristocrați cu tradiție mare în activitatea științifică și politică. In tinerețe se specializează în economia politică și sociologie. După terminarea studiilor, întrunind erudiție enciclopedică, putere creatoare, aptitudini și elocvență, intră în arena politică. In 1923 a atras atenția lumii întregi cu începutul mișcării paneuropeiste. Cu calitățile lui speciale de orator și scriitor și prin activitatea largă de agitație pe care a desvoltat-o, a cucerit dintr'o lovitură presa mondială și pe corifeii politici ai Europei. In anul următor trece dincolo de ocean și în calitate de „Primul ambasador al Paneuropei", in curs de șase luni își debitează cu multă adâncime și analiză fină elocvența sa expansivă, al cărei rezultat a fost înființarea chiar în acel an, a „Biroului american pentru promovarea ideii Paneuropei". Această instituție dă o întorsătură hotărîtoare mișcării sale. Inițiatorul neobosit nu s'a mulțumit să cucerească cele două continente și în Oct. 1926 a organizat la Viena primul „Congres Paneuropeist", la care au luat parte cei mai de seamă oameni politici ai tuturor statelor. Din *Franța:* Herriot, Briand, Paillevé, Caillaux, Romain Rolland, Bergson, De Monzie; din *Germania:* Loebe, Rathenau; din *Anglia:* Lloyd George, Macdonald, Wells, Steed; din *America:* Stephen, Keynes; din *Italia* Nitti, Ferrero; din *Spania:* Blasco-Ibanez, Miguel De Unamuno; din *Austria:* Seipel; din *Cehoslovacia:* Beneș, Schuster; din *România:* Panait Istrati; din *Ungaria:* Lukács; din *Grecia:* Politis; din *Lituania:* Klimus; etc. etc.

Intre rezultatele cele mai importante ale Congresului, este faptul, că Liga Națiunilor a înființat la cererea lui Coudenhove Kalergi, un *birou special* pentru cercetarea și studiarea problemelor economice și politice ale Europei în legătură strânsă cu problema Paneuropei și cu pregătirea apropierii tot mai strân-

se a popoarelor Europei. Astfel mişcarea pneuropeistă a devenit instituţie încorporată la Liga Naţiunilor şi tinde a se desvolta alături de rezolvarea problemelor de detaliu, într'o problemă, a cărei sinteză tot mai universală, nu va înceta să încetăţenească ideea colaborării între state şi să năzuiască spre realizare. Tot cu ocazia acestui congres a organizat pe baze largi „Uniunea Paneuropeistă" al cărei membrii lucrează împărţiţi în diviziuni şi subdiviziuni în toate statele Europei, după directivele pe cari le dau revistele „Paneuropa" şi „Europäische Revü" (Neuer Geist Verlag) din Viena. Indată după congres s'a înfiinţat la Paris sub preşedinţia lui Bergson „Comitetul internaţional de colaborare intelectuală", şi la Berlin sub conducerea lui Karl Nötzel „Colaborarea Europeană".

Principiile de bază ale mişcării s'ar putea rezuma în următoarele:

Europa este ameninţată în prezent de trei mari catastrofe.

1. Conflictele ce isbucnesc neîncetat între statele învingătoare, învinse şi neutre, vor duce inevitabil la un *războiu chimic*, care va însemna sfârşitul Europei.

2. Năzuinţa continuă a Rusiei de a bolşeviza lumea, precum şi exagerările dictaturilor reacţionare, vor aduce cu sine distrugerea democraţiei şi totodată prăbuşirea *politică* a Euopei.

3. Intinderea tot mai mare a lipsei de lucru, distrugerea clasei de mijloc, anarhia producţiei, căderea valutelor, creşterea mizeriei promovează neîncetat prăbuşirea economică a Europei.

Pentru evitarea acestor trei mari pericole avem nevoe de trei instituţii preventive:

1. Pentru înlăturarea războiului ameninţător e nevoe de „un for suprem judecătoresc al Europei".

2. Pentru evitarea tendinţelor de expansiune ale Rusiei, de „instituirea organelor de apărare ale Paneuropei".

3. Pentru înlăturarea falimentului economic e nevoe de înfiinţarea uniunii vamale a Paneuropei.

După Coudenhove, mişcarea Paneuropeistă va evalua spre o mişcare „Pancontinentală"; „din mâine se va naşte poimâine".

După harta lui, globul se va divide în cinci mari puteri: 1. *Paneuropa:* 26,000.000 km², cu 431,000.000 locuitori; 2. *Panamerica:* 30,000.000 km², cu 212,000.000 locuitori; 3. *Imperiul Britanic:* 36,000.000 km², cu 145.000.000 locuitori; 4. *Imperiul Rusesc:* 22,000.000 km², cu 145.000.000 locuitori: şi 5. *Imperiul Mongol:* 12,000.000 km², cu 408.000.000 locuitori. Această concepţie a lui nu e nici dogmatică, nici utopică. „Chestiunea Paneuropei trebue să corespundă cu condiţiile economice, istorice, geografice şi culturale, cari leagă Anglia cu Rusia de celelalte regiuni ale Europei. Depinde de voia lor liberă, dacă Anglia şi Rusia vor consimţi să intre în confederaţia statelor europene"

Pentru înlăturarea definitivă a complicațiilor linguistice, se va introduce pretutindeni limba *Esperanto* (pe care oricine o poate învăța în 2 luni (Tolstoi a învățat-o într'o singură oră), din cauza ușurinței, preciziunii și a logicei sale, ca a doua limbă neutrală internațională, care va putea realiza și psihologicește unirea diferitelor națiuni ale Europei. Din punct de vedere practic, Coudenhove propune mai întâi înființarea unor organizații mai mici de cooperație economică. Acestea vor trebui desvoltate apoi în unități din ce în ce mai mari. Problema cea mai arzătoare ar fi realizarea confederației vamale a Europei Centrale. Prima formă a acestei organizații ar fi *Confederația Dunăreană*, care prezintă un deosebit interes pentru România. Toți cei cari s'au convins de oportunitatea ideii paneuropeiste vor trebui să lupte, sprijinind la diferitele alegeri numai pe candidații, cari vor munci în această direcție. Realizarea Paneuropei o va promova de altcum și circulația din ce în ce mai rapidă, care (cu trenuri accelerate și avioane) diminuiază tot mai mult distanțele. Astfel optimismul nostru nu va fi mai mic decât al lui *Briand*, care a declarat la Londra, după semnarea protocolului dela Locarno că: *„Sunt om bătrân dar, cred că tot voi putea să văd aevea Statele Unite al Europei"*.

Despre „Naționalități" sau România și Paneuropa.

Oscar Jianu.

Sunt tocmai cincizeci de ani, de când a apărut la Paris, tradusă din limba spaniolă cartea lui *Pi y Margall* intitulată *„Les Nationalités — Essai de philosophie politique* (Naționalitățile — încercare de filosofie politică). Este opera unui istoric și filosof totodată. Citind paginile ei, se ivesc o mulțime de reflexii de filosofie politică, ce privesc mai ales așezările statelor europene de după războiul mondial și în special România.

In epoca modernă, dela revoluția franceză încoace există un spirit foarte favorabil formării unor imperii monstruoase și desvoltării unui *militarism* cum n'a mai existat vre-odată în istoria omenirii. Napoleon a fost expresia acestui spirit imperialist francez. Toate celelalte state, imediat după revoluția franceză, nu fac altceva decât să se închege în state unitare, în unități tot mai mari: Unirea Ialiei promovată de contele Cavour și a Statelor Germane sub imboldul lui Bismark. Acest spirit eminamente imperialist a îngrijorat pe mulți gânditori, cari aveau perspectiva să întrevadă cele mai grave complicații pentru viitorul Europei.

Kant scrie pe acea vreme o carte întitulată: „Zum ewigen Frieden" (Pentru pacea eternă). Este o carte ce cuprinde și ea idei premergătoare „Paneuropei", care probabil a influințat mult pe Margall și care a izvorît din aceeași îngrijorare a unui gânditor cu perspective largi de pentrare a viitorului. Pentru anihilarea spiritului răsboinic și pentru asigurarea păcii, Kant propune un fel de reguli, pe cari trebue să le observe toate Statele, reguli cari s'ar putea rezuma în următoarele (un fel de „cele zece porunci"):

1. Mai întâi pretinde să nu se încheie nici un tratat de pace, atât de oneros, încât să fie punctul de plecare al unui nou răsboiu.

2. Statele, nefiind patrimoniile monarhilor, nu pot fi date în moștenire, sau în schimb, nu pot fi făcute cadou sau vândute. Statul este o asociație de oameni, peste care nimeni, afară de ea, nu poate dispune.

3. Armatele permanente trebue să dispară cu timpul și înlocuite cu o armată periodică (nu permanentă) a cetățenilor adunați la diferite intervale de timp, și pregătite pentru apărarea patriei.

4. Să nu se mai facă datorii de stat în legătură cu comerțul exterior. Kant în acest articol face aluzie la sistemul de asigurare a datoriilor și principiul oscilatoriu al *creditului* între state. Astfel, s'ar putea ajunge foarte ușor, la ceeace Kant numește *Statul bancrot* și deci, la subordonarea statelor sau a unor părți din teritoriile lor.

5. Nici un stat să nu se amestece cu violență în afacerile altor state.

6. Chiar în caz de răsboiu, Statele nu trebue să uzeze de metode, cari ar putea prejudicia sentimentul de încredere reciprocă, cu ocazia încheierii tratatului de pace apropiat. Astfel de metode sunt: atentate, otrăviri de oameni și ape, violarea capitulărilor, trădări, etc.

7. Forma de guvernământ cea mai indicată pentru apărarea păcii eterne, este cea republicană. In cadrele acestei organizațiuni lupta pentru ascensiunea socială (sau ceeace sociologii numesc *capilaritatea socială*) nu va mai fi apanajul celor mai îndrăznețe intrigi de curte, ci va fi organiztă ierarhic, cetățenii fiind liberi și egali în cadrele interdependenței intereselor lor.

8. Dreptul internațional să se întemeieze pe un *federalism* al statelor libere (și deci *legale*). Acest federalism ar fi un fel de legătură între statele individuale (state unite și nu un stat unitar, cosmopolit al tuturor popoarelor, care ar puteat degenera în lupte nesfârșite între diferitele națiuni). Fedrația trbue organizată înțelept pe baza unui drept internațional, care să nu prejudiecieze rivalitățile și susceptibilitățile între state.

9 Dreptul internațional să fie bazat pe cerințele marei *ospitalități* a tuturor oamenilor. Aci Kant pare a face aluzie la senti-

mentul *benevolentiae*, care trebue să înlocuiască suflul național-agresiv al epocei moderne.

10. Ca ultim deziderat, este tocmai garantarea acestei păci eterne, pentru care trebue să colaboreze toată înțelepciunea popopoarelor (chestia arbitrajului internațional).

Conform acestor precepte credea Kant, că se va putea realiza mai întâi un for suprem de arbitraj internațional, apoi ceeace el numea „*Völkerstaat*" (civitas gentium) sau „*Weltrepublik*".

Margall, influențat probabil de opera lui Kant (apărută primadată la 1795) a scris despre „naționalități", ajungând la aceeași concluzie inevitabilă pentru asigurarea păcii între popoare: federalizarea. Margall însă, ca istoric, a căutat să facă justificarea acestei federalizări aducând o serie de exemple din istoria omenirii. Ideea originală a lui Margall este asigurarea autonomiei statelor în forma lor cea mai mică posibilă. Dela început pledează pentru națiunile mici nu pentru cele mari. Asia nu cunoaște nici azi libertatea. Popoarele mici propagă ideile. Filosofia și artele s'au desvoltat în statele mici și în cetăți. Aci știința s'a emancipat de dogmă. Cine a subjugat marile imperii din Asia? Câte o cetate mică, câte o republică mică, liberă. Cetatea Romei a subjugat Grecia mare. Forța Imperiului roman, cel mai mare imperiu ce a existat vre-odată, a fost disputată de altă mică cetate (adunătură de negusori fenicieni), de Cartagina, care strâmtorase pe Romani până sub zidurile Romei.

După căderea imperiului roman s'au constituit monarhii, imperii cu sistem feodal; a urmat desagregarea libertăților: fiecare proprietar latifundiar devenise un monarh pe moșia lui. Europa nu putuse scăpa din această stare tristă decât prin reconstruirea micilor națuni. Astfel și-au cluptat autonomia cetățile Italiei și au început din nou să înflorească. Tot așa și cele ale Germaniei, Franței, Angliei, Spaniei (după nimicirea imperiului arab). La sfârșitul evului mediu apare din nou ideea concentrării puterii: unitatea națiunilor. Absolutismul renaște și se întărește mai ales la popoarele latine. Unitatea națiunilor e favorizată de catolicism (și el prin excelență unitar și univesalist). Spiritul imperialist este acaparator: fiecărei țări îi place să ocupe ceva din teritorul, care aparține etnograficește altei țări. Aci stă origina răsboaielor și veșnicelor neînțelegeri dintre națiuni. Susceptibilitatea lor este veșnic excitată de intrigile și ambițiile lor reciproce.

Soluția, după Margall nu poate fi alta decât, reducerea granițelor (ziduri neclintite și de netrecut) la adevăratele lor proporții, după modelul Statelor-Unite și al Cantoanelor Elveției. Putem mări în suflete noțiunea de patrie și putem întări sentimentul iubirei de neam, dar să generalizăm totodată și respectul față de alte rase și alte neamuri nu numai prin intermediul relațiilor de comerț, dar și prin comunitatea de idei și de sentiment. Să se procedeze apoi la o descentralizare tot mai mare, recunoscând

autonomia fiecărui grup și fiecărei regiuni, care etnograficește ar constitui o unitate. Aceasta ar corespunde unei individualizări tot mai mari a statelor. Și numai dupăce s'a reconstituit autonomia lor, micile unități vor fi legate din nou împreună, prin o confederație europeană, ca celulele unui organism complicat, unitar și centrifugal totodată.

Federația poate nivela interesele, cari au fost totdeauna cauza răsboaielor. Națiunile niciodată nu vor putea fi definitiv constituite în marginile unor granițe desenate fără abateri și răsboaiele vor continua. Federația va garanta însă libertatea fiecăruia, pentru a se consacra unui ideal creator.[1])

*

In lumina acestor date pe cari Margall a reușit să le aducă în sprijinul tezei Statelor federale ale Europei, să studiem problema în evoluția ei actuală și mai ales în raport cu România. Până la realizarea lor. Statele-Unite ale Europei vor trebui să treacă prin mai multe faze. Ce ar trebui să facă România în intervalul acesta de timp? România în calitate de stat tânăr, așezat la poarta Europei, unde aveau obiceiul să bată și să coboare atâtea neamuri nepoftite, unde vor urca și cobori probabil și în viitor multe popoare. România stat tânăr din mila cerului și din o conflagrație fericită a evenimentelor este situată între marginile unor cadre aproape etnic desenate. Ea are nevoe de liniște pentru o perioadă lungă de timp, pentru a se putea organiza în Stat modern și pentru a-și putea asimila întreaga civilizație și cultură occidentală.

In scopul acesta România ar trebui eventual să ceară să i-se recunoască *neutralitatea!* Să vedem ce folos ar putea trage din această neutralitate și dacă s'ar putea realiza. Elveția este o mică republică, constituită prin sec. al XIII-lea din federatia celor trei cantoane, Uri, Schwitz și Unterwald. Populația acestei mici republici, la început foarte războinică, se organiză întreagă într'o armată pur defensivă. De veacuri Elveția n'a avut visuri imperialiste, dar a știut să inspire respect celor cari voiau să le treacă prin țară. Francisc I al Fanței după o bătălie ce o avusese, recunoscu la 1516 neutralitatea permanentă a Elveției. Această neutralitate n'a mai fost violată decât o sigură dată de Franța în timpul Revoluției. Wilhelm al II-lea asistase însă cu doi ani înainte de răsboiul mondial, la manevrele armatei elvețiene. A rămas încântat de organizarea și agilitatea ei. In 1914 când prin orice mijloace a dorit să intre în Franța până la întăriturile

[1]) Inainte de războiu în Europa existau 49,000.000 minoritari. Tratatele de pace au redus această cifră la mai puțin de jumatate: azi în toată Europa nu mai există decât 19,000.000 minoritari. Este un progres enorm. Totuși susceptibilitățile nu vor fi nici odată scutite definitiv de atingeri cât vreme va rămâne această cifră și această stare de lucruri. Numai Statele Unite ale Europei va rezolva definitiv problema.

făcute dealungul Vosgilor, a socotit că e mai bine să violeze pactul de neagresiune ce-l legase cu Belgia, fiindcă armata acesteia era mult mai puţin numeroasă şi mai slab pregătită, iar pierderile pe cari le riscă Germania mult mai mici, decât atunci, când ar fi trecut prin Elveţia.

Cu atât mai puţin ar folosi un pact de neutralitate pe care l-ar lega România cu toate statele din lume chiar. Ea se află la încrucişarea drumurilor şi ori de câteori s'ar ivi nevoia, statele beligerante ar nesocoti orice pact. Mica Inţelegere este o grupare bazată pe motive artificiale, pe cari orice eveniment politic le poate volatiliza. Arbitrajul internaţional încă nu este definitiv constituit. Abia atunci s'ar putea vorbi de un arbitraj internaţional cu forţe hotărîtoare, când Societatea Naţiunilor de ex., ar dispune de o armată proprie (finanţată bine înţeles de toate statele federalizate), cu ajutorul căreia să-şi poată impune hotărîrile în materie de litigiu. Până atunci însă (şi aceasta nu credem să fie o utopie) statele cari doresc în modul cel mai sincer pacea, să-şi organizeze după cele mai noi metode, o armată defensivă, *tocmai în interesul cel mai nobil al păcii*. Această armată organizată pe baze de mobilizare ultrarapide, după metode ultramoderne să fie pusă în serviciul păcii şi — paradoxal — tocmai în serviciul însăşi al dezarmării. Răsboiul să fie pus în afară de lege, armatele să fie reduse până la înlocuirea definitivă a armatelor permanente. Vor trebui înfiinţate armate de miliţieni, cu întruniri periodice cât mai dese. — Tratatul dela Versailles a oprit Germaniei *serviciul militar obligator*[1]). Aceasta a fost însă o adevărată binefacere: i s'au redus sarcinile pe cari le reclamă susţinerea unei armate, şi i-a impus necesitatea de a-şi instrui ţara întreagă. *Naţiunea germană este o armată mobilizată şi antrenată permanent.* Intrebarea este dacă o face numai pentru asigurarea păcii? In orice caz, România, se impune, să fie mereu o *„Naţiune întreagă chemată sub arme"* tocmai, fiindcă în modul cel mai sincer — *să ne creadă toată lumea!* — vrea pace şi se erijează în apărătoare a ei.

Această stare nu poate fi însă decât un timp de trecere până la organizarea definitivă a Statelor federale ale Europei, când aceasta va dispune de propriile ei armate şi argumentele cele mai tari în aplicarea verdictelor în conflictele dintre popore.

Când acestea vor fi realizate temeinic, România — ca şi celelalte state — va putea munci pentru lipsurile sale, îşi va putea umple golurile şi îşi va putea îndrepta cusururile. România are nevoie de o linişte asigurată, ocrotitoare, binevoitoare în cadrele

---

[1]) Germania, America şi Anglia nu au serviciul militar obligator — afară de Franţa, care chiamă sub drapel anual 250 000 de oameni. Totuşi *Anglia* cheltueşte anual 15¹/₂ miliarde (fără Colonii); *St.-Unite* 19¹/₂ miliarde şi *Franţa*: 10 miliarde fr. francezi.

(am putea spune *la sânul)* Federației pentruca în scurtă vreme să inspire și să asimileze toată cultura lumii, să se desvolte cu rapiditate, poate spre binele omenirii. Aceasta o va putea face numai când i se va asigura această liniște și această *libertate*. Până atunci ea va fi venic pregătită de apărare, veșnic cu mâna pe teacă... Atunci însă popoarele vor putea câștiga perspective noui, vor putea pătrunde dealungul și dealatul Europei sau a lumii peste niște simple granițe fără restricțiuni vamale, vor putea călători pe uscat și pe mare pentru a-și însuși sentimentul universalului căci: „popoarele cari călătoresc mai mult (pe mare mai ales) sunt cele mai avansate".[1])

...Dar cine știe, poate după constituirea Statelor-Unite-Europene, se va ivi alt pericol. Altă dată, pe când oamenii trăiau răslețiți și se ocupau cu vânătoarea, se învrăjbeau singuri. Mai târziu triburile se ridicau împotrivă. Apoi cetăți, micile republici, iar în sfârșit împărățiile se luptau și se înghițeau una pe alta...

...Și acum urmează continentele...

Orient și Occident

Corneliu Albu.

In 1260, când Nicolo și Maffeo Polo străbat stepele Tungariei pentru a ajunge la curtea marelui Cublai Kan, Impăratul imperiului ceresc, nimeni nu-și putea închipui că Chinezul blând și supus, dar veșnic voios, va constitui odată ceeace azi se înțelege prin „pericolul galben". Căci într'adevăr azi un asemenea pericol există. Nu credem că el s'ar putea repeta întocmai ca cel din anul 375 d. Hr. când „Biciul lui Dumnezeu" cotropește Imperiul Roman, poposind sub zidurile Romei. El e de ordin absolut economic.

Sunt țări în Europa a căror existență, sub actuala formă, e strâns legată de aceea a posesiunilor și mandatelor coloniale. Puterile Europei au investit, începând din anul 1766, mari capitaluri în India și în orașele răsăritene ale Chinei. In ultimul timp Statele Unite fac sforțări disperate pentru a putea câștiga piața chineză și a exploata marile zăzăminte de cărbuni cari se găsesc acolo neexploatate.

In ciuda sforțărilor Europenilor lucrurile merg însă greu. Lipsa de căi de comunicație e un obstacol care, în China, nu poate fi ușor înlăturat. Englezii au construit prima cale ferată la Șangai pe o lungime de 20 km. dar ea a fost repede cumpărată și distrusă, căci Chinezul socotește inutilă calea ferată din moment ce râul îți oferă undele veșnic în curgere. Zăbava

[1]) *Emerson:* „Société et solitude". Cap. I.

și timpul în China sunt fără preț. Viața se scurge potolită fără prea mari zbuciume. Omul e stăpânit de spiritualitate, căci în nici o țară de pe glob nu s'au născut mai mulți filosofi decât în China.

Această țară e un larg cimitir al strămoșilor. Nici plugul, nici altceva, cu atât mai mult o cale ferată, nu poate atinge glia înțelenită sub care fiii Soarelui dorm exercitând o puternică influență asupra celor rămași în viață. Dacă Japonezii își fac harachiri din o nețărmurită dragoste pentru persoanele pe cari le au pierdut, Chinezii deasemenea sunt capabili de mari acte de renunțare. In secolul al XVIII-lea marele Hien-lung după ce a domnit 61 de ani a abdicat în culmea puterei numai din venerație față de spiritul bunicului său Khang-hi, pe care nu voia să-l întreacă în anii de domnie.

Și India și China sunt locuite de popoare bătrâne, cari în mersul prăvalnic al anilor au rezolvat probleme pe cari noi nu le putem înțelege încă sau le-am înțeles târziu.

Intr'adevăr multe din invențiile noastre sunt tardive in comparație cu cele ale lor. Civilizația Chinei a avut un scop mai uman decât acela imprimat de noi civilizației europene.

„Poartă-te în așa fel, cu ori și cine cum ai vrea să se poarte el cu tine" le-a spus Confucius. Și Chinezul a devenit politicos și pacinic. Cultul strămoșilor încă pledează pentru această atitudine. Și astfel ei nu devin ofensivi, ci defensivi. Din timpurile vechi fabrică cele mai neîntrecute porțelanuri, dar niciodată nu s'au gândit să fabrice arme ucigătoare deși praful de pușcă îl cunoșteau încă de pe timpul lui Nero. Tiparul deasemenea era în floare. Numai *catalogul* din biblioteca lui Kien-lung numără 122 de volume. Zidul lor, care e pe drept numit cea mai mare minune a lumei, e o expresie a ideii lor de pace.

Azi Europenii au invadat China. Intâi în numele creștinismului, apoi în numele banului.

Chinezul crede în Cer: „Fieu" care e o ființă supremă. Catolicii numesc pe Dumnezeu, în limba chineză „Domnul Cerului", protestanții: „Cârmuitorul Suprem", iar baptiștii americani: „Adevărul Duh". Amețit de atâtea secte, cari toate își revendică întâietatea, Chinezul, politicos din fire, iese din biserica creștină și tot așa de liniștit intră în pagoda budistă de unde speră că va găsi mai ușor drumurile Nirvanei. Căci nu religia formală e importantă pentru el, ci legea morală pe care Chinezul a ridicat-o la rangul de supremă virtute.

Un ghimpe adânc înfipt în trupul Chinei e banul european, — setea acestuia de-a pretinde, în virtutea unui barbar Faustrecht, toate bogățiile pentru Europa. Ura mocnește în China acum mai puternic decât în India; sentimentul național e acolo mai puternic desvoltat decât în țara care n'a putut concepe niciodată naționalismul organizat

Azi China recunoaşte că singurele arme eficace contra Europenilor sunt propriile lor arme. Deaceea ultimele decenii din istoria ei naţională se caracterizează prin sforţări de reorganizare, prin tendinţa vădită de-a rupe cu formele vechi de viaţă socială. E posibilă oare această primenire? Credem că do! Piedeci sunt numai prejudecăţile la cari rasa galbenă renunţă cu greu, dar cari odată înlăturate nimic nu se mai poate pune în calea ei spre progres. Deaceea în China apar reformatori de talia lui Kang You-wei, care în cartea „Renovation de Japon" susţine că numai imitând această ţară, China îşi va putea afirma existenţa ca stat independent. In ţara lui nu e însă nimeni profet! Kang socotit ca „uzurpator al vechilor precepte" a fost silit să fugă în Nipon, iar contra străinilor se porni un masacru fără precedent, cunoscut sub numirea de „Răscoala Boxerilor".

Actualmente în China se plăsmuiesc forme de viaţă nouă. Răsboiul civil, pus la cale, e bomerangul care se va întoarce contra instigatorilor. Noul şampion al revendicărilor Asiaticilor e Okakura Kakuzo. Occidentul pentru el e un chaos care disgustă. „Orientul venerabil face încă deosebire între mijloc şi scop. Occidentul e favorabil progresului, dar unde tinde acest progres care poartă în el germenii distructivismului? Când organizarea materialismului va fi o operă desăvârşită, care va fi noul ideal al Europenilor"? Pentru Okakura viaţa noastră socială şi familiară e o ofensă pentru ochi, un scandal pentru suflet şi o scârbă pentru inimă. Deaceea el flutură doctrina lui Monroe, localizând-o: „Asia a Asiaticilor".

E o revedincare legitimă, pe care Europenii nu credem că o vor putea împiedeca să se realizeze.

Valoarea biologică a artei

Alexandru Roşca.

Există sociologi, cari spun, că idealul suprem spre care tinde societatea în evoluţia ei ar fi, în ultima analiză *frumosul*. Acest ideal trebue răspândit în toate păturile societăţii şi toate clasele sociale trebue ridicate la nivelul înalt de înţelegere al lui.

Intrebarea pe care ne-o punem, este, dacă *frumosul* şi deci *arta* în toate formele ei, corespunde într'adevăr unei nevoi adânci biologice sau este un lux, de care societatea ar putea să se lipsească?

Cei care-şi pun această întrebare o soluţionează diferit conform structurii lor sufleteşti şi cunoştinţelor pe care le posedă. Dar nu numai oamenii ci şi diferitele epoci şi popoare s'au spus cuvântul lor pentru sau împotriva artei. In timpul de înflorire

a Greciei antice, negarea artei nu putea fi concepută. Frumosul era considerat ca fiind un atribut al realității întocmai ca și binele și adevărul; era una cu realitatea. Toată viața greacă din acel timp confirmă cest lucru.

A urmat apoi epoca de decadență când omul a început, din diferite cauze, să-și piardă încrederea pe care o avusese înainte in realitate. Frumosul este desprins de realitate și proectat pe un plan ideal. Vor urma diferite concepții și îndeosebi creștinismul, care vor desconsidera frumosul, sau mai degrabă îl vor identifica cu moralul. Frumos este pentru Epoca Creștină și întreg Evul Mediu, omul moral, omul bun. Toate picturile din acest timp ne zugrăvesc sfinți cu fața suptă, ochii adânciți, firi extatice etc.; idealul concepției creștine.

Urmează Epoca Renașterii care reîntegrează frumosul în natură. Renașterea este în bună parte reînvierea antichității; (cuvântul Renaștere însemnează tocmai acest lucru).

Cât privește Epoca Modernă ea își păstrează caracterul său realist și în artă. Cu toate acestea se pot schița cu destulă precizie, două directive: una de afirmare, alta de negare a artei. Vom da două exemple opuse.

Oscar Wilde fiind prin excelență un estetician, va îndrăzni să spună: Eu nu cunosc om mai superficial decât acela care nu judecă după aparanțe; (frumosul fiind forma nu conținutul). Tolstoi, dimpotrivă, va cere o revenire la primitivismul creștin și prin urmare o renunțare la tot ceeace este adăugat de către civilizație. Arta este un lux de care ne putem lipsi foarte ușor.

Știința modernă a răspuns tot în aceste două direcții. Spencer compară arta cu jocul și arată că și arta și jocul sunt descărcări ale unui surplus de energie și ca atare sunt manifestări de lux. Alți autori între cari Groos și Müller-Freienfels, menținându-se la aceeaș apropiere dintre joc și artă vor susținea valoarea biologică a acestor manifestațiuni. Aceasta este concepția științei din ultimul timp și are cele mai multe șanse să fie cea adevarată. In cele ce urmează asupra acestei concepții vom insista.

Arta, zice M. Freienfels[1]), nu este ceva superficial, nu este un lux. Activitatea estetică în general și arta în special, nu se opun vieții, ci sunt însăși viața în cea mai pură și mai accentuată formă. Răspândirea universală a manifestărilor de viață estetică și artistică dovedește îndeajuns indispensabilitatea artei. Dacă aceste manifestări n'ar fi decât un lux, ele ar fi căzut de mult în lupta pentru existență. Manifestări estetice găsim la cele mai primitive popoare și chiar în viața animală. Ori, în stadiul de primitivitate al vieții cu greu am putea vorbi de manifestări

---

[1]) R. Müller-Freienfels, *Psyhologie der Kunst*, Teubner, Berlin și Leipzig, ed. II, 1923. vol I.

care să nu fie în serviciul conservării și desvoltării organismului.

Indreptându-ne privirile spre starea primitivă de cultură a omenirei putem observa aceleași dovezi în favoarea artei. Cu cât o epocă sau un popor reprezintă un stadiu de cultură mai avansat, cu atât este scoasă mai mult în primul plan.

Ca să nu ne depărtăm de spiritul științific, vom aduce dovezi biologice și psihologice pozitive în favoarea artei.

Fiecare organism și fiecare celulă au pe lângă nevoia de a se hrăni și o trebuință de excitare, de punere în activitate a energiei. (Freienfels își zice *„Reizhunger"*). Dar organismul și îndeosebi organismul uman, nu are posibilitatea, în mediul obicinuit în care trăește, să-și pună în activitate toate funcțiunile sale. Și totuși organismul trebue să se manifesteze în întregime. Pentru manifestarea acestor tendințe și, prin urmare, pentru restabilirea echilibrului funcțiunilor, omul are diferite mijloace, între altele jocul și arta.

S'a spus că jocul la copil n'ar fi altceva decât manifestarea unei energii acumulate, deci o manifestare de lux. Dar copilul se joacă de multeori până la istovire. Mai mult, un copil abia ridicat de pe pat, după o boală oarecare, începe să se joace. Oare pentru descărcarea unui surplus de energie? Evident că nu! Copilul posedă sub formă potențială o serie întreagă de tendințe dintre care numai foarte puține sunt satisfăcute de mediul în care trăește. Și totuși ele au nevoe să fie puse în activitate. Cu ajutorul imaginației copilul își va crea o lume ireală, care să-i satisfacă aceste tendințe: un băț va fi calul său favorit, câteva pietre puse împreună, un palat, etc.

Artistul face prin artă ceeace copilul face prin joc. Arta nu este decât o lume imaginară pe care artistul și-o creiază pentru ca să-și satisfacă tendințele și trebuințele pe care mediul în care trăește nu i le poate satisface. Arta are, însă, o notă în plus față de joc. In timp ce creațiile jocului sunt efemere și izvorîte din trebuințele copilului, creațiile artistice sunt durabile și izvorîte din trebuințele omului adult.

Cât privește deosebirea dintre artist și cel care gustă opera de artă, această deosebire nu este mare; precum artistul trăește opera pe care o creiază, tot așa acel care se găsește în fața operei de artă simte impulsul creației pe care l-a avut artistul. Dar să revenim.

Mediul obicinuit în care trăim ne satisface foarte puține din tendințele noastre. Prin joc și prin artă noi ne putem satisface tendințele nesatisfăcute de mediu. O copilă pe care mamă-sa o pune să legene pe sora sa mai mică, se va plictisi încurând de această ocupație. Ea își va legăna, însă, cu multă dragoste păpușa, când mediul nu-i va servi acest prilej. Acelaș lucru și pentru omul adult. Prin artă el va căuta să-și satisfacă ceeace

mediul nu-i poate oferi: un umilit, răsbunarea; un asuprit, libertatea etc.

Jocul și arta mențin echilibrul sufletesc al individului. Omul adult ar fi fără de artă ceece copilul ar fi fără de joc, adecă o ființă desechilibrată. Dacă mediul ar satisface toate tendințele și trebuințele organismului, copilul nu s'ar mai juca, iar omul adult n'ar căuta arta. Ori cum aceasta nu are loc, rezultă dela sine că pretenția cuiva de a-și desvolta toate putințele sale sufletești, nu poate cadra cu o atitudine ostilă față de artă.

Dalton-plan

Aplicarea Dalton-planului în școala sovietică.

N. Pogorevici.

Sistemul școlar îndeobște răspândit azi se bazează pe pasivitatea elevului, pe muncă impusă și desfășurată într'un mediu și organizație de cazarmă. Rezultatul acestui sistem nerațional (cursuri, sistemul de clasă-oră, predare autoritară, etc.) este că școala o termină numai 50% din elevi și aceștia în majoritate sunt nepregătiți pentru activitate în viață.

Ca o reacție împotriva acestui sistem dezastruos s'a născut sistemul pedagogic al învățătoarei americane E. Parkkerst, numit azi *Dalton-plan*. Il experimentează prima dată în 1905 într'o școală primară rurală. Aplicarea lui mai amplă o face începând cu anul 1920 în școala superioară normală mixtă din Dalton.

Caracteristicele Dalton-planului sunt următoarele:

1. Caracterul fundamental al Dalton-planului constă în faptul că elevii lucrează independent.
2. Lucrează nu în clase, ci în laboratoare după specialități.
3. Munca decurge nu după orar, ci elevii își împărțesc independent timpul muncii zilnice prin diferite laboratoare.
4. Obiectul studiului constă din probleme-programe elaborate de către profesori și prelucrate cu ajutorul cărților și materialelor din laboratoare.
5. Elevii prelucrează individual toți acelaș material. Ore colective se fac numai pentru îndrumare în problemă și pentru cercetarea muncii individuale.
6. Profesorul asistă la lucrările elevilor și, dacă trebue, le ajută și corectează lucrările.
7. Scontarea lucrărilor se face cu carnete personale, de laborator și de clasă, și prin examene.

In general Dalton-planul poate fi caracterizat ca un sistem

pedagogic bazat pe munca independentă, individuală a elevilor, cari prelucrează problemele fixate de către profesori în prezenţa şi sub supraveghierea lor în laboratoare diferite, alese liber.

Lucrările se efectuiază în modul următor: 1. profesoul compune programe de probleme amănunţite, socotite pentru întregul an, lună şi fiecare zi; 2. aceste programe sunt comunicate elevilor şi desbătute cu ei amănunţit; 3. elevii, în laboratoare şi sub supraveghierea profesorului execută problemele date, toate la fel, individual, însă munca decurge într'un timp diferit şi într'o succesiune după preferinţă; 4. rezultatele lucrărilor se verifică de către profesor sub formă de examene executorii.

Acestea sunt trăsăturile generale ale Dalton-planului. Se poate vedea că el facilitează în mod extraordinar spiritul de iniţiativă, interesul şi, cu asta, marea râvnă de muncă în şcoală. Totuşi în America şi transpus apoi în Anglia, Dalton-planul cunoaşte azi numai aplicări izolate.

Pentru şcoala sovietică Dalton-planul s'a dovedit a fi un sistem pedagogic efectiv. Problema şcoalei pentru revoluţia rusă, cu incursiunile ei reformatoare în toate domeniile vieţii, era o problemă capitală. Era necesar, pe de o parte, ca în loc de turmă şcolărească pasivă să se creieze şcolari, viitori cetăţeni întreprinzători, activi şi muncitori, iar, pe de altă parte era nevoie ca şcoala să crească tineretul în spiritul colectivist, adecuat epocii. Modalităţile reformei se găseau în principiile fundamentale ale Dalton-planului. Dar adoptat în şcoala sovietică, Dalton-planul s'a desvoltat până la ultimele lui consecinţe, iar, potrivit condiţiunilor sociale noui, a suferit importante modificări, transformându-se în cele din urmă într'un sistem pedagogic aparte, numit *Gus-plan*,[1]) iar şcoala a căpătat numele de *şcoala muncii*. Corectivele fundamentale aduse în Rusia Dalton-planului sunt următoarele: 1. *Eşirea elevului din şcoală pentru cercetări independente* (fără profesor) pentru obţinerea materialului necesar îndeplinirii problemei date. 2. *Participarea şcoalei în viaţa generală productivă.* Tema generală, în jurul căreia gravitează programul şcolar, este activitatea constructivă a oamenilor, fapt, care implică nu numai contemplarea acestei activităţi, ci şi participare la ea. Participarea la munca productivă reclamă nu numai eşirea din şcoală, ci şi anumite forme de activitate şcolară, neprevăzute în Dalton-plan. 3. *Executarea colectivă a lucrărilor.* Dalton-planul favorizează un individualism excesiv. Ajutor reciproc, divizarea problemei pe grupuri mici, deci diviziunea muncii sintetizarea colectivă a materialului şi a rezultatelor obţinute,— Iată caracterele colectivismului şcolar rus. 4. *Metoda complexului în studiul obiectelor variate.* In Dalton-plani obiectele sunt studiate separat, sunt izolate. Gus-planul prevede cea mai strânsă şi strictă concordanţă şi legătură între obiecte.

---

[1]) Iniţialele dela *Gosudarstvennoi Ucionai Soviet* = Consiliu ştiinţific de stat.

La aceste patru corective fundamentale se rezumă deosebirea metodei „școalei muncii“ de Dalton-plan. Ele îndepărtează foarte mult Dalton-planul de Gus-plan. Caracterele comune reformatoare totuși rămân. Acestea sunt: laboratorul, formularea precisă a problemelor, în care se ține seamă de timpul, puterile și viața școlarului. Punctul din urmă este foarte important, întrucât înlătură gravul neajuns al școalei vechi: credința că capetele elevilor de toate vârstele sunt extensibile și pot asimila orice program cu orice conținut.

Importanța reformatoare a Dalton-planului este, desigur, mare. Ea este însă mai mult formală și se rezumă la o metodă nouă de însușire a cunoștințelor. Dalton-planul este modificarea numai a vechiului sistem școlar, în fond școala rămâne aceeaș. Gus-planul este o mutație pedagogică, un nou sistem școlar, complect deosebit de cel vechiu, atât în principii fundamentale, cât și în amănunte.

O țară și religia ei

Nu e mirare că familia va fi, în China, cea dintâi care să sufere înrâurirea religiei, fiind acolo cultul, cel mai legat de suflete, cultul strămoșilor, un cult ce nu se adresează decât gândului și sensului social din om. Situația femeii, a bărbatului și copiilor a suferit influența acestui cult.

E greu să schițezi situația femeii în China, când documentele ce le ai la îndemână sunt puține, uneori și contradictorii, iar „situația“ nu e una, ci mai multe, deosebindu-se dela clasa cultă și bogată la clasa celor mulți, cari prin amară trudă își câștigă un pumn de orez; situația nu e aceeași în ținuturile de pe coasta mării și în provinciile din centru, sau în platourile aride dela nord. Dar în multa varietate, o notă comună se impune isbitor: femeia nici pe departe nu e egală bărbatului în drepturi.

Tcheng-ki-Tong, informatorul meu chinez despre China, spune că fetița de mică chiar, în țara lor, capătă o educație diferită de aceea dată băeților. Băeții învață tot ce le e necesar pentru a ajunge funcționari ai Statului, fetițele sunt pregătite pentru bucătărie și viața familiară în genere. „Noi, spune Tchentg-ki-Tong, credem că adâncirea cunoștințelor științifice e o povară inutilă pentru femee. Nu doar că -am aduce ocară crezând-o inferioară nouă și deci incapabilă să studieze literele și științele, ci fiindcă procedând astfel am devia-o dela calea ei adevărată. Femeia n'are nevoe de perfecționre; se naște perfectă; știința nu va învăța-o nici când să fie grațioasă, nici isvor mângăetor nu-i va dschide în suflet, calități ocrotitoare ale căminului familiar.

acestea doar natura i le poate dărui...." Acuzației că femeia chineză a fost frustată de toate bucuriile vieții sociale dinafara familiei, informatorul meu îi răspunde: „...De n'ar cunoaşte femeile noastre nici când antişambrele miniştrilor, nici recepţiunile mondene, pentru cari Europeana se împodobeşte cu toate seducţiunile sexului ei spre a fermeca societatea bărbaţilor, de nu le-ar cunoaşte nici când, ea n'ar avea ce regreta". Lipsită de „lume", îşi are şi ea lumea ei „...treceţi pragul caselor femeilor dela noi, intraţi in împărăţia ei şi veţi vedea-o guvernând cu o autoritate care lipseşte desigur femeilor europene". „Viaţa de familie formează femeia chineză, ea nu aspiră decât să ajungă savantă în arta de a-şi guverna familia..." E de observat la toate doar atât: sunt cuvintele unui bărbat, poate o femee ar fi vorbit altfel, poate femeile din China nu sunt tocmai atât de mulțumite de soarta lor. Intr'adevăr, profesorul american E. A. Ross scrie: „toată educaţia fetelor se inspiră din principiul: să placă bărbaţilor. Pentru aceasta fata trebue să aibă piciorul mic, coafură particulară, trebue să ştie coase bine, să fie inocentă, ignorantă, supusă". Femeile din popor, acele cari au piciorul natural, neînchircit, — purtătoare de apă, servitoare, servitoare, luntraşe,... — merg şi vin liber, celelalte nu pot eşi din casă decât purtate pe umăr, în căruţă, sau în scaun închis cu perdele, pe care-l poartă pe umeri servitorii cu ajutorul unor bastoane lungi. „Femeile acestea îşi tânjesc viaţa între cei patru pereţi, departe de **lume. Inafară de părinţi, nu** văd aproape pe nimeni. Plimbările, serbările nu sunt pentru ele. Distracţiile şi bucuriile în societate, sunt rezervate bărbaţilor lor. Toaletele, opiul, flecăreala cu servitoarele, câte o vizită rară, iată partea femeilor. Medicii observă, la aceste sărmane victime secvestrate, cazurile cele mai grave de astenie nervoasă...." „Numărul acelor cari înebunesc, din această pricină, e neaşteptat de mare" (Ross „La Chine qui vient" trad. Payot).

Cuvintele lui Tcheng-Ki-Tong „femeia n'are nevoe de perfecţiune...., ea nu aspiră decât să ajungă savantă în arta sa de a-şi guvrna familia"... n'au altă valoare decât ale unui document sufletesc. Ele subliniază varietatea resurselor intelectuale pentru înăbuşirea remuşcărilor.

Situaţia în clasele sărace, nu e mai surâzătoare. Mai ales în regiunile, — aceste cele mai multe, — în cari piciorul femeii a fost torturat în gheata de lemn. Femeea, ea care „se naşte perfectă", ea care „e guvernatoarea familiei" se târeşte, ca o vieţuitoare neajutorată, pe jos, prin murdăria din bucătărie. Spre a munci în câmp, e purtată pe umăr, de bărbat, până acolo, sau e dusă în căruţă. Când munceşte, se târăe pe brazda umedă palmă de loc, cu palmă de loc, — târâş viermuitor, neamintind deloc mişcarea uşoară, sprintenă a regelui creaţiunei, care e bărbatul ei.

Femeia a fost atât de mult despărțită de bărbat, în unele părți ale Chinei, încât aceasta, dacă nu pe stradă, în câmp chiar, nu permite nici bărbatului ei să se apropie să-i întindă un obiect, o cheie de ex. Bărbatul aruncă cheia în potecă, femeia care vine, în urmă, o va ridica. Dacă ar vedea-o cineva luând un obiect din mâna unui bărbat, închipuiți-vă, ce-ar zice lumea!" „Patru secole înainte de Hristos, un prudent a pus lui Mencius întrebarea: „Dacă verișoara unui om se îneacă, e permis omului să-i întindă mâna ca să o scape de înec?" Ințeleptul a răspuns că ar fi laștate să nu întinzi mâna unei verișoare, care s'ar îneca fără acest ajutor". (Ross).

Nici un tânăr nu poate vedea vre-o fată, char și făcând vizită părinților ei, nici nu-i poate scrie. Cei căsătoriți, se cunosc după ce sunt bărbat și femee.

Profesorul Ross se întreabă: „S'au creat oare aceste îngrădiri, pentru a păstra femeia modestă și castă?... Oricum. se vede aici mâna bărbatului". Numai bărbatul ar fi acela care ar putea spune logodnicei căreia i-a murit logodnicul: „ești vrednică de un monument de peatră, de un arc înalt care să-ți preamărească virtutea în fața tuturor trecătorilor prin poarta cetății, dacă... vei renunța de a te căsători ve-odată"". Aceeaș renunțare a logodnicului, pentru amintirea logodnicei pierdute. ar fi considerată, de acelaşi bărbat, drept o slăbiciune de neiertat. — Deci pretutindeni, în viața femeii chineze, determinator e egoismul bărbatului, aceasta e concluzia profesorului american.

—Acaest egoism mutilează piciorul tinerei fete în gheata de lemn. veştejindu-i bucuria copilăriei, ca să-i facă picior mic, „frumos". Acst egoism face din femeie roaba bărbatului, iar pentru ca liniştea acestei sgârcenii sufletești să nu se tulbure nicicând, o robeşte şi pereților camerii ei, pe cari nu le poate părăsi aproape niciodată, dar în cari e silită să primească concubinele... legale ale bărbatului ei. Acest egoism a făurit legea care ucide cu pietre, o îneacă, sau spânzură femeia necredincioasă, o lege care nu pedepseşte cu nimic acelaşi păcat al bărbatului.

Cred însă că religia chineză își are partea ei de vină în această nedreptate. Ea e aceea care a făcut ca cei morți să aibă mai mare însemnătate decât cei vii în viata familiei chineze. Pentru cei morți, pentru strămoși trebuesc aduse toate jertfele. Jertfă a căzut și femeia. Bărbatul e acela care a învățat dela tatăl sau moșul său formulele de rugă.

Bărbatul, prin rolul său religios de a fi punte între cei vii şi cei de dincolo de viață, a ajuns „să reprezinte principiul vieții", femeia „întrusă" în familia, marea familie de morți și vii a bărbatului ei, „nu-i decât un mijloc pentru perpetuarea familiei", „femeile sunt simple receptoare de viață superioară" — aşa glăsuesc sfintele cărți ale Chinezilor.

Concepția aceasta mi-a întărit-o *Fustel de Coulanges*, arătân-

du-mi că la Greci, Romani, la vechii locuitori ai Indiei acelaşi cult al strămoşilor, a dus la acelaşi rezultat; subjugarea femeii. De altfel exemple analoage am găsit şi la unele popoare primitive, la cari munca grea a câmpului e săvârşită numai de femei. Credinţa primitivă îi învaţă că glia dă rod bogat, atunci când e muncită de aceea care reprezintă „principiul fecundităţii, de femee.

— In China, religia rupe legătura naturală dintre părinţi şi fiica măritată, soţia fiind încadrată familiei... spirituale a bărbatului ei. Nici o mână de ajutor nu poate întinde părinţilor ei, toate jertfele trebue să le aducă familiei de morţi şi vii în care a fost... „primită".

Scrisori din Noua Zelandă

Auckland, Mai 1929.

Amice,

Trebue să pornim, în discuţia noastră asupra populaţiei, tot dela părintele problemei, dela Malthus; nu el este cel care a pus problema în adevărata ei lumină, dar el este cel care a pus-o primadată. Totuşi să nu te sperie pronosticurile lui funeste şi mai ales să nu te neliniştească concluziile şi soluţiile lui pe cât de neumane pe atât şi de antidemocratice.

S'au aflat de populaţionişti vestiţi, corective pe care Malthus nu le-a bănuit şi se întrevăd perspective de înmulţire în proporţii uriaşe a mijloacelor de subsistenţă, pe care Malthus nu le putea ghici. Deşi el a căutat să desvolte problema făcând istoricul ei şi descriind aspectele ei aşa cum se prezintă la toate triburile de pe glob, totuşi, în lipsă de o metodă sociologică n'a putut descrie în linii tot atât de largi şi evoluţia procurării mijloacelor de subsistenţă. De aici legea aritmetică descoperită de el alături de cea geometrică a înmulţirii oamenilor. Am anunţat amice în scrisoarea precedentă, că mijloacele de subsistenţă se înmulţesc şi ele tot în serie geometrică, — am putea spune, — până la infinit, deoarece omul va şti să treacă limita realităţii suprafeţii globului terestru inventând mijloace artificiale de exploatare.

Această evoluţie o poţi vedea dacă ai la îndemână — câteva cărţi preistorice, apoi bunăoară a lui *Alphonse Decandolle:* „Origines des Plantes cultivées", Victor Hahn „Kulturplantzen und Haustiere", Darwin „Animalse and Plants". Keller, „Ursprung unserer Haustiere". Heinrich Schurtzens „Urgeschicte der Kultur"[1]). — Graţie ingeniozităţii sale, omul a ajuns să cultive animale si plante pentru a le exploata şi pentru a extrage produse în cantităţi de o mie de ori mai mari decât dădeau animalele şi plantele preistorice „Vaci, cari produc de o mie de ori mai mult lapte decât are nevoie viţelul fiecăreia; găini care ouă zilnic; mascuri, cari în loc să rămână svelţi şi sprinteni, îşi prefac trupul în carne şi grăsime; cai, potriviţi numai pentru a trage harabale şi a duce poveri".[2]) Spicele altădată erau

[1]) *H. St. Chamberlain*: „Bazele secolului al XIX". — Capitolul: „Idealuri politice" publicat în revista *Propilee literare*, Bucureşti anul IV. No. 1, 2 şi 3.

[2]) Ibid.

puține, pipernicite și produceau abia câteva boabe chircite de grâu. Azi spicele sunt grele de numărul boabelor și de grăsimea lor aurie. De unde știi că nu vom ajunge să avem vre-odată spice ca ciorchinele de struguri, două sau trei rânduri de lanuri în două sau trei etaje?...

Echilibrul între antagonismul celor două legi ce părea a-l fi descoperit M., se restabilește deci înmulțind până la cele mai mari proporții mijloacele de subsistență, și aflând *legile naturale*, nu artificiale ale reducerii numărului nașterilor, corectiv natural pentru păstrarea echilibrului și înlăturarea anomaliei.

Dacă totuși, înmulțirea mijloacelor de subsistență trebue să aibă o limită, cândva în viitor — pe lângă cea mai mare desvoltare a technicei și a metodelor științifice de producere —, atunci se pune problema corectivului natural pentru micșorarea natalităților. M. a consiliat pe toți proletarii globului la abstinență: imensa majoritate a populației globului, după o estimare aproximaivă de 70—80% a întregei populații, ar fi redusă la salahoriat pentru simplul capriciu al așezărilor noastre sociale. Este un corectiv artificial și neuman, egoist și brutal.

Cercetători de seamă, populaționiști cu vază par a fi descoperit corective pe cari le impune natura însăși pentru inhibirea creșterii populației. Astfel de corective naturale se observă azi, ca fenomene sociale la diferitele popoare sau triburi și s'au observat în cursul evoluției societății omenești. Voiu să-ți arăt un singur corectiv natural descoperit de unii sociologi și populaționiști ca Westermarck[1]) și G. Quartara.[2]) Ori de câteori o țară ajunge la o mare înflorire economică se observă o creștere vertiginoasă a populației. Insă bogăția și densitatea prea mare a populației aduc cu sine întotdeauna corupția moravurilor. Nu-i nevoie — cred — să-ți ilustrez din istoria omenirii faptele acestea atât de evidente: densitatea populației este concomitentă cu o mare înflorire economică și ambele aduc după sine fatal corupția moravurilor publice în materie de căsătorie: — „prevalența monoandriei și prevalența poliandriei alternează în istoria genului uman după densitatea populației în raport cu suprafața teritoriului și mijloacelor de subsistență".[3]) Este legea promiscuității, afirmată ca lege a naturii, făcută să înfrâneze automat o prea mare creștere a populației: „amestecul frecvent al indivizilor la împerechere produce sterilitate".[3]) Această promiscuitate a sexelor este deci contrarie fecundității.[4]) M. în calitate de preot protestant considerând-o ca imorală, a propus să se înlocuiască această înfrânare naturală a creșterii populației cu altele artificiale (abstinența). Intr'o scrisoare viitoare, când îți voi scrie despre căsătorie, voi căuta să fac critica promiscuității, care, poate pe drept cuvânt, nu este admisă de întreaga lume a creștinătății.

Problema populației în ultimele decenii este considerată în toată amplitudinea ei. Mai înainte cugetătorii o tratau numai din punct de vedere al cantității numerice, azi se cercetează mai mult din acela al calității indivizilor.

Problema selecționării indivizilor, pentru a putea ajunge, într'un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, la o societate compusă din indivizi de elită, o pune o știință nouă: eugenia. Părintele acestei științe, Campanella, încă în anul 1611, când a apărut cartea sa (Civitas solis), a arătat necesitatea îmbunătățirii rasei umane. Intr'un stat

---

[3]) *E. Westermarck:* Trad. din engleză „Gesch. der Menschlichen Ehe". — Berlin, Barsdorf 1902.

[4]) *G. Quartara: „Les lois du libre amour"*. — Paris Alcan 1929. — 8o pag. 803.

[5]) *G. Quartara:* ibid pag. 774.

[6]) *Westermarck:* ibid cap. VI.

ideal numai bărbații sdraveni și femeile curagioase pot avea copii. „Șeful statului, un fizician sau metafizician iscusit, cu ajutorul medicului, avea să stabilească, luând parte la exercițiile pe cari le făceau în completă nuditate băeți și fete, cele mai potrivite perechi"[1]) Azi știința îmbunătățirii rasei umane, a ajuns să descopere anumite legi de combinare a însăși factorilor ereditari, a celulelor germinative și a elementelor lor constitutive (a Cromozomilor). Cea mai sigură lege a eugeniei este următoarea: „debilitatea mentală se moștenește cu cea mai mare regularitate".[2]) Totuși eugenia n'a reușit să descopere încă legile intime ale selecționării raționale a indivizilor. Galton, unul din eugeniștii cei mai de seamă, a recunoscut că îmbunătățirea rasei umane nu se va putea face cu atâta ușurință ca la animale și plante.[3]) In Zootechnie s'a ajuns la cunoașterea aproape matematică a combinării și purificării raselor animale. Se cunoaște de exemplu cu exactitate combinația cromozomilor după calcule matematice (ecuații, radicali și logaritmi) pentru purificarea completă a rasei cavaline. Când se vor cunoaște și la om legile de combinare a cromosomilor, abia atunci eugenia va ajunge a fi o știință hotăritoare pentru viitorul societății:

Cromosomul $x + z + w + z =$ dau individul a
„ $x + y + w - z =$ „ „ b
„ $2x + 2y + 2w + 0 =$ dau individul A

$x =$ aptitudini de muzicant, $y =$ inteligență, $w =$ imaginație creatoare, $z =$ dispoziți negative (alcoolism, etc.)

Astfel dispozițiile optime vor puteat fi dublate, întărite, iar cele negative vor putea fi abolite, anihilate prin antidot.

Eugenia va putea purifica rasa umană, formând o societate compusă din indivizi de elită și va deveni — așa cum dorea Galton — o religie a viitorului. Vom putea ajunge la societatea ideală a utopiștilor, a „Statului lui Zarathustra" sau la „Grădina Edenului" un stat pe care Diderot îl numea „diablement ideal".[4])

Nu pot trece peste aceste dorinți ideale, amice, fără să nu dau expresie îndoelilor mele. In jurul meu văd câmpii întinse transformate de hărnicia omului în adevărate grădini. Lanuri întinse de grâu cu spice de aur. Ogoarele după câteva recolte repetate vor trebui lăsate în părăsire, vor trebui prefăcute în simple câmpii înțelenite, o perioadă lungă de ani, pentru a-și recâștiga din nou energiile necesare unei noui însemânțări de grâne. Tot așa este și cu materia nervoasă umană. Dacă, grație eugeniei, în câteva secole această materie nervoasă va fi complet exhauriată prin reproducerea a unui număr prea mare de oameni „aleși", întocmai ca și ogoarele exploatate vreme îndelungată, se va epuiza în câteva generații de oameni. Rasa umană va trebui lăsată să se odihnească ca și aceste ogoare. Poate astfel se explică moartea culturilor, poate astfel se explică somnolența de veacuri a Grecilor și poate tot astfel se va explica înflorirea de mâine a țărei voastre și epuizarea ei de apoi... Și eugeniștii, cari văd numai până la vârful nasului predică conservarea rasei umane închipuindu-și c'au descoperit piatra filosofală sau taina organizării ideale a societății viitorului. Numai Dumnezeu poate să vadă dealungul generațiilor înainte și înapoi. După cum în technică s'au reeditat cercetările alchimiei de odinioară, în materie de filosofie socială trăim în plină desvoltare „științifică" a utopiilor.

---

1) *Dr. Hans Kurella*: „Rassenhygiene und Volksgesundheit" pag. 25. Würzburg 1912.
2) Ibid. pag. 29.
3) Ibid, pag. 26.
4) Ibid, pag. 66.

Nu pot termina causeriile mele, amice, înainte de a-ţi arăta câteva absurdităţi pe cari imaginaţia mi-le proectează în acest viitor visat de aceşti sociologi, filosofi şi poeţi. Numeşte-le cum vrei: absurdităţi, aberaţii sau elucubraţii ale unei imaginaţii bolnave. Ele sunt reflexii ale unui om solitar, umil spectator fără veleităţi de vizionar şi profet.

Este un fapt, care va promova probabil încercările de a face alegerea specimenelor celor mai apte pentru perpetuarea speţei umane: este problema himenului la femeie. După cercetările savanţilor s'a constatat că această membrană nu are ceva corespunzător la animale. Ceva, care numai pare a fi asemănător s'a găsit la cârtiţă şi cal, acestea însă sunt „foarte îndepărtate de specia umană" pentru a putea explica apariţia himenului la femeie. Important este că *la toate speciile de antropoizi, această membrană e absentă!* Savanţii (şi s'a scris mult despre aceasta), se întreabă care este rolul, utilitatea şi cauza apariţiei acestei membrane la femeie? Problema încă nu-i rezolvată. S'a constatat însă că această membrană la femeie „este în faza ei progresivă"...[1]) cu alte cuvinte în loc să degenereze prin continua deflorare de milenii (conform legii de transmisiune la descendenţi a caracterelor câştigate în viaţă... exemplul acesta e clasic pentru desavuarea acestei legi) *se află în fază de creştere.* Himenul are tendinţa de a se întări, de a lua proporţii: va ajunge odată, la un moment dat de natură cartilaginoasă, apoi osoasă. Astfel într'un viitor necunoscut himenul nu va mai putea fi distrus decât prin intervenţii chirurgicale. Atunci însă, eugenia va arăta că nici nu mai trebue perforat decât la foarte puţine femei, la cele mai bune pentru perpetuare. Se poate, că acestea se vor naşte dela natură pregătite şi lipsite de această membrană.

In societatea viitorului, după cum ai văzut şi înţeles, puţini vor fi aleşi de oficialitate să perpetueze speţa. Cei degeneraţi, bolnavi, alcoolici, debili mintali vor fi înlăturaţi, sterilizaţi, colonizaţi etc. Cei *aleşi* pentru perpetuarea speţei vor fi împerechiaţi maşinal după legi rigide, fără libera lor alegere, iar toţi vor fi salahori, lucrătoare şi trântori. *Atracţia* celor două elemente, cari şi în fizică se numeşte *simpatie*, va fi ignorată complect. Intrebarea pe care ţi-o pui este: ce se va alege de această atracţie a doi indivizi, de simpatia care a călăuzit până acum singură selecţia indivizlor? Va degenera acest instinct poetizat şi această cursă ingenioasă care a înflăcărat pe oameni dela începutul lumei şi i-a atras în vârtejul plăcerii cu momeala dulce a zăhărelului? Dacă da, atunci omul va fi redus probabil iar la animalitate. Toată spiritualitatea creatoare a omului va pieri şi va urma finalul apocaliptic!? Inlătură această simpatie a sexelor şi nu-i mai rămâne omului nimic. Această forţă divină a spiritului: amorul idealizat de romantismul nostru de două milenii, este creatoarea a o mie de cetăţi şi republici, a întregei cugetări umane. Şi cine ştie, poate tot sub forţa imperioasă şi magică a acestui sentiment, a zbughit sub craniu de peşte, amfibii, mamifer şi om, mărgaţa alcătuire a creerului, care se forma neîncetat mai mare, mai involt, mai architectural, ca o înflorітură de coral, care spărgea oglinda de smarald, zbughind în toată măreţia la suprafaţa mărilor...

Eşti mare amator de muzică... Nu ţi s'a întâmplat vre-odată, ascultând vre-o simfonie cu variaţii bogate cu un presto ucigător şi andante molatec şi cu finaluri adormitoare de conştiinţă, să ai senzaţia generală fizică şi sufletească a unei complete topiri?... Şi Tolstoi condamnă pe biata femeie fiindcă a fost atât de influinţată de muzica Sonatei Kreutzer a lui Beethowen, încât s'a topit ca ceara şi s'a dat cu reverie lui Trukatsevsky... Cu această ocazie Tolstoi nu reuşeşte îndeajuns să nu predice din nou contra muzicei producătoare de plă-

---

[1]) E. Metchnikoff: „Etudes sur la Nature Humaine" — Maloine — Paris 1917 pag. (105).

ceri fizice și profanatoare de simțeminte înalte, contra civilizației, contra moravurilor societății și contra amorului însăși. Dar să-l lăsăm să vorbească cu propriile sale cuvinte:[1])

— „Să examinăm puțin viața diferitelor clase ale societății în toată putreziciunea lor. Nu viața un mare lupanar?... Oamenii din societatea mea sunt hrăniți ca niște armăsari de rasă... Iubirea și căsătoria sunt în mare parte o consecință a hranei... Noi. ne înghițim două livre de carne, vânaturi, tot felul de bucate și băuturi tari, toate astea unde le cheltuim? In excese sexuale. Dacă deschidem supapa de siguranță, totul merge de minune, dacă o închidem... simțim o excitare, o enervare care, ațâțată de romane, nuvele, versuri, muzică, se prefac în iubirea cea mai înfocată, care nu e deci altceva decât carnea gustoasă, pe care am înghițit-o..." Pentru înlăturarea acestor anomalii, Tolstoi propune înlăturarea amorului fizic. Această propunere făcută cu aere de evanghelist este interesantă pentru problema populației: — „Ținta omului, ca și a omenirei întregi e fericirea, și, ca să ajungă la ea, i s'a dat o lege pe care trebue să o urmeze. Legea aceasta cons ă în unirea desăvârșită a acelora cari compun omenirea. Numai patimile împiedecă această unire, dar mai cu seamă cea mai rea, ce mai puternică dintre ele: iubirea sensuală, pofta trupească. Când se vor stârpi toate patimile, dar mai cu seamă iubirea sensuală, numai atunci va exista iubirea; și atunci, omenirea posedă o supapă de siguranță. Iubirea trupească nu e decât sensul neîndeplinirei legei. Atâta timp cât va exista această iubire, se vor forma noui generații spre a înpedlini legea. Dacă cea dintâi nu poate să o îndeplinească, vor veni altele... până la îndeplinirea ei. Când se va îndeplini aceasta, omenirea va înceta de a mai fi, căci e cu neputință să ne închipuim neamul omenesc vietuind în perfectă unire... Toate religiile prevăd un sfârșit al omenirei, și după datele științei acest sfârșit e inevitabil. Pentru ce te-ai mira oare, când filosofia morală ajunge la aceleași concluzii? „Cel care are urechi de auzit, *să auză*", a zis Isus...

In curând despre căsătorie tot în cadrele problemei populației.

Oscar.

NOTE ȘI INFORMAȚIUNI

Aprobările cu cari a fost primit articolul nostru „*Zece ani dela Unire*" publicat în Nrul trecut al revistei, ne determină să punem deastădată cititorilor noștrii următoarea problemă:

Este bine ca tineretul țării să fie înregimentat în partidele politice?

Aceste partide sub pretextul că vor să-și reînoiască energiile, să se adapteze cerințelor timpului și să facă educația politică a tineretului, nu îl atrag și îndrumă oare prea de timpuriu pe căi greșite și dăunătoare în primul rând țării, căreia-i răpesc rezervele de mai bine și elementul generos, entuziast și combativ și în al doilea rând vieții publice *căreia-i dau caractere încă nu deajuns formate, încă neoțelite în luptă desinteresată dusă pentru vre-un scop nobil în afara partidelor?...*

Cronica internă

Congresul internațional agricol care și-a încheiat lucrările în zilele acestea a întrunit în capitala noastră pe cei mai de seamă reprezentanți ai agriculturii din aproape toate țările.

Dacă deobicei nu știm să ne prezentăm îndeajuns de bine la diferitele congrese internaționale de aiurea sau la expozițiile de prin

[1]) *Tolstoi*: „Sonata Kreutzer.

capitalele apusene, în schimb la noi acasă știm să fim primitori și să facem impresie bună oaspeților cari ne vizitează. Explicația o găsim parte în inferioritatea pe care ne-o recunoaștem și din care derivă sfiiciunea noastră când ne găsim aiurea și zelul oarecum exagerat pe care-l depunem pentruca oaspeții ce ne sosesc să se simtă bine la noi.

Organizarea Congresului de agricultură n'a lăsat aproape nimic de dorit. El a fost însă un nou prilej pentru a evidenția conducătorilor noștri marea greșeală ce s'a făcut prin neglijarea sistematică a agriculturii.

Lipsa de utilaj și credit ca și lipsa de încurajare și organizare a exportului ne-au dat o agricultură aproape primitivă, lipsită de o exploatare științifică și rațională, care apoi în mod firesc a adus cu sine și slăbirea clasei țărănimii prejudiciind astfel întreaga viață economică a țării.

In schimb — pentruca echilibrul să fie și mai greu de restabilit — un oportunism exagerat, *impus țării pentru a compensa tantiemele oamenilor politici din consiliile de administrație*, ne-a înzestrat cu o industrie parazitară, care veghează energic, ca tariful vamal să rămână neschimbat, pentru a puteta spolia și mai departe fără concurență pe consumatorul intern.

Dar, Congresul agricol a mai evidenția și altceva și anume: *avantagiile organizării pe categorii de producțiune.*

Desmembrați, fără a fi conștii de forța lor și împărțiți între diferitele partide politice cari — toate — i-au mințit și înșelat, agricultorii n'au putut face nimic pentru apărarea lor.

Un sindicat al agricultorilor — dat fiind imensa majoritate a acestora — ar fi putut firește să imprime altă mișcare politicei economice a țării și la rândul lor, celelalte categorii de producțiune ar fi putut contribui ca această politică să urmeze o directivă rezultând din armonizarea tuturor intereselor acestor categorii, în așa fel, încât să realizeze maximul de progres pentru toți.

Agricultura va trebui pusă pe baze noui. O politică economică de lungă durată va trebui să încurajeze prin credit ieftin procurarea de mașini, selecționarea semințelor și a animalelor, precum și aprovizionarea și desfacerea semințelor și a animalelor prin cooperative cari să nu fie însă cooperative de fațadă — pretexte pentru jefuirea averii publice și căpătuirea partizanilor politici — ci instituții pătrunse de un adevărat spirit cooperator.

Mai rămâne doar o întrebare: cine va inaugura și urma cu stăruință o astfel de politică?

Guvernul care va îndrăzni s'o facă, riscă doar să-și piardă cei mai zeloși partizani!...

Situația financiară continuând să fie gravă și deficitul bugetar augmentându-se tot mai mult prin lipsa încasărilor prevăzute, Ministerul finanțelor s'a oprit la două remedii, ambele de o eficacitate foarte îndoelnică: *reducerea numărului funcționarilor* și *sporirea impozitelor indirecte.*

Consiliul de miniștri pentru a nu augmenta nemulțumirile — deci, din motive de oportunitate — s'a oprit asupra sporirii taxelor pe zahăr, alcool, spectacole, etc.

Firește că aceste taxe vor fi suportate tot de clasa nevoiașe, tot de cei năpăstuiți și este lucru cert că ele vor face să scadă și mai mult capacitatea de consum a publicului mare, anihilând în mare parte rezultatul urmărit prin sporirea lor.

Pentru înlăturarea crizei trebue *un complex de măsuri aplicate cu stăruință, pricepere și curaj, MAI ALES CURAJ.*

Și când zicem curaj, ne gândim la economiile ce s'ar puteta realiza de ex. prin o verificare a veniturilor, diurnelor și speselor de

călătorie ale funcționarilor superiori, directori generali, inspectori, inspectori generali, apoi prin *verificarea diurnelor în raport* cu activitatea (și utilizarea) diferitelor comisii și delegații dela toate ministerele.

Economiile să pornească deci de sus în jos și cât mai neîntârziat, începând chiar dela miniștri, nu dela cei nevoiași prin a căror suprimare nu se realizează nici economii și se mărește și numărul celor lăsați fără pâine.

Ar mai fi apoi un control serios, o urmărire și sancționare severă a abuzurilor — chiar când ele sunt făcute de partizanii politici și în fine o mai bună gospodărie a întreprinderilor și avuțiilor statului. Deasemenea contractarea de împrumuturi cu scopuri productive cari vor mări capacitatea și de producție și de consumație.

Sporirea impozitelor va putea constitui și ea un remediu necesar, dacă acestea vor lovi mai puțin în clasele lipsite și mai mult în cele cu o capacitate de plată mai mare.

Cronica externă

Conferința experților a adoptat în cele din urmă un nou plan pentru plata datoriilor germane. *Planul Young* fixează într'adevăr definitiv suma acestor plăți repartizându-le pe 59 ani și stabilind pentru primii 37 ani o anuitate de 1,988.800.000 mărci aur.

Pentru plata acestor anuități bugetul Reichului va prevedea anual suma de 1.136,4 milioane mărci aur, restul acoperindu-se din veniturile căilor ferate germane.

Compromis între pretențiunile debitorilor și creditorilor, *planul Young* reușește pentru moment să împace și pe unii și pe alții și dă îndeosebi un nou impuls vieții economice germane, care se resimțea în ultimul timp de prea multă nesiguranță.

Firește *planul Young* poate fi considerat ca un important pas spre pace, numai întrucât el va fi executat cu bună-credință și presa franceză relevă pe bună dreptate, că el presupune — de altfel ca și planul Dawes — o Germanie ferm decisă a plăti despăgubirile stabilite. Și poate tocmai în aceasta constă și defectul acestui plan. Intr'adevăr cine ar putea garanta că el nu va avea în curând aceeași soartă ca și planul Dawes și că după ce a redus simțitor datoriile germane, nu se va pune iarăși chestiunea înlocuirii lui cu altul?

Constituirea noului guvern englez ca și victoria partidului laburist în alegeri continuă a fi privită ca un semn favorabil *revizuirii tratatelor de pace* și ca un nou și puternic sprijin câștigat de *minorități* la Societatea Națiunilor.

Șeful guvernului englez răspunde însă foarte prudent la solicitările presante ale celor ce agită ideia revizuirei și judecând după guvernarea precedentă a lui Ramsay Macdonald într'adevăr nu prea avem motive să credem 'n vre-o apropiată neînțelegere a Aliaților, în chestiuni de politică internațională.

Interesele Angliei — cu toate declarațiunile ministrului de externe, favorabile evacuării Renaniei, reluării relațiunilor cu Rusia sovietică ca și problemei dezarmării — rămân încă strâns legate de cele ale Franței și pretind, îndeosebi în chestiunea despăgubirilor și a dezarmării, un desăvârșit acord cu ea. Noul guvern va neglija cu atât mai puțin aceste interese, cu cât a dovedit-o și în trecut, că dacă acestea o cer, știe să vorbească la Geneva despre dezarmare și umanitarism și în acelaș timp poate lansa foarte liniștit noui vase de răsboiu, pentruca într'adevăr cuvântul său de pace să aibă și mai multă greutate.

In condițiunile actuale, este deci foarte puțin probabil ca guvernul laburist să abandoneze liniile mari ale politicei externe engleze trasate pân' acum.

I.H. Armeni

CĂRŢI ŞI REVISTE

„GENÈVE OU MOSCOU" este o lucrare în care *Drieu la Rochelle* încearcă o interpretare a evoluției sociologice a statelor europene în spiritul filosofiei materialiste. Plecând dela constatarea faptului că în Franța, capitalismul, ne mai încăpând în granițele naționale, tinde să-și lărgească rețeaua, depășindu-le; observă că acesta nu-i un fenomen caracteristic acestei țări, el se desfășoară în toate statele Europei. Pretutindeni se petrece o interpenetrațiune economică, ce duce la crearea unui organism economic mai larg, deasupra patriilor; peste naționalism, care nu-i decât un orgoliu instinctiv, — spune el — se suprapune un internaționalism economic și cu el o patrie europeană, ce va reieși din fuziunea celor actuale. Dacă azi capitalismul se lovește de barierele naționale, va veni un timp când lumea burgheză, ajungând la conștiința misiunii lui, va înțelege nu să se opună, ci să sprijinească această tendință. Europa se găsește în drumul a două influențe, venite din direcții opuse: imperialismul fordist din America și socialismul leninist din Rusia. In fața acestora statele europene vor trebui să se federeze, să deschidă epoca alianțelor. O necesitate inexorabilă, ce duce la formarea unei Patrii Europe, fiindcă „trebue să respirăm când nu vrem să murim". Să mergem deci la Geneva, pentru ca să nu mergem la Moscova, sau să nu ajungem sub călcâiul imperialismului american. Capitalismul prin urmare mai are de înfăptuit o operă internațională, o Paneuropă.

Fără îndoială, în Europa se încrucișează ambele influențe, Rochelle însă uită că socialismul a încolțit la noi; și că, dacă el există, se desvoltă, nu se datorește cauzelor exterioare, influențelor rusești, ci condițiunilor sociale economice proprii fiecărei țări, din care cauză se și deosebește atât de mult dela una la alta. Deci nu poate fi vorba de un pericol dinafară, ci intraeuropean.

Fără să credem că evoluția formelor de organizație socială se leagă exclusiv de un determinism economic în senzul lui Marx, — după care capitalismul va sfârși prin întronarea socialismului — teza lui Rochelle pare inacceptabilă. Admițând că capitalismul ar avea puterea să distrugă granițele naționale și să ridice pe ruinele acestora o operă internațională, o federație a Statelor Unite Europene, ne întrebăm dacă prin aceasta ar putea el fi în vre-o măsură un factor revoluționar?

Ar înfăptui o operă politică, ce din punct de vedere social n'ar avea nici o repercusiune. O reformă politică se poate face în timp scurt, dar una socială pornește dintr'un proces îndelungat, în care se îmbină contribuția unei multiplicități de factori. Formele sociale se leagă de un determinism mai larg decât cel economic. Pe lângă aceasta națiunile reprezintă entități naturale, pe cari eugenia le înțelege altfel decât sociologul speculativ.

DANIEL HALÉVY et LOUIS GOUILLOUX: „*Lettres choisis de Proudhon*" (avec une préface de Saint-Beuve). Ed. „Les Ecrits" chez Grasset — Paris, 1929 (pag. 360). Marele critic Sainte-Beuve se ocupă întâiu cu adunarea și publicarea corespondenței voluminoase a lui Proudhon. In prefața primei ediții el insistă asupra importanței acestei corespondențe care ne înfățișează fidel evoluția gândirei lui Proudhon și ne dă prețioase lămuriri pentru înțelegerea operelor sale.

In această corespondență găsim scrisori cari ne desvăluiesc viața intimă a marelui gânditor. Sărăcia îl însoțește din copilărie și îl îndeamnă de timpuriu să mediteze

asupra fiinţei şi cauzelor bogăţiei. Filosofia lui Descartes, prin raţionalismul ei excesiv, nu-l satisface. Soarta clasei muncitoreşti îl frământă din ce în ce mai mult. In scrisorile sale găsim numeroase reflexiuni asupra proprietăţii, pe care le rezumă în opera: „Ce este proprietatea?" Răspunsul e categoric — „Proprietatea e furtul!".

Ca şi Saint-Simon şi Fourier, Proudhon vede rădăcina mizeriei economice în capital care dă dobândă şi în rente. Pentru abolirea lor el propune înfiinţarea unei bănci care cumpără marfa tuturor producătorilor pe un preţ stabilit şi dă credit fără dobândă. Atunci nimeni nu va împrumuta bani dela capitalişti şi ei vor fi siliţi să muncească.

Intr'o scrisoare adresată lui Karl Marx Proudhon se exprimă ostil tendinţelor revoluţionare. El condamnă concepţia care prevede reformarea societăţii prin revoluţie şi propagă ideia rezolvării problemelor sociale prin noui percepte economice, cari schimbă imperios întreagă structura socială.

Nu cu ostilitate, ci cu indiferenţă întâmpină Proudhon revoluţia dela 1848. Faza a doua a mişcării el o exploatează pentru răspândirea ideilor sale socialiste, cari îi prilejuesc un exil la Bruxelles şi câteva luni de puşcărie la Paris. Cu toate acesteta Proudhon continuă să lupte neîntrerupt pentru clasa muncitorească şi se dedă cu totul [illegible] proletariatului.

Interesantă e scrisoarea către Michelet. Proudhon salută cu entuziasm opera marelui istoric „Istoria revoluţiei franceze" care stabileşte trăsăturile principale ale revoluţiei şi „o salvează de caracterul ei mistic şi legendar". Concepţia lui Michelet asupra naţiunii franceză ca „fiinţă morală" îl impresionează într'atât încât se decide să demonstreze într'o operă psihologia ei şi legile ei de existenţă.

MOSES JUDAH ARONSON: „*La philosofie morale de Josiah Royce*". Paris — Alcan, 1927. Josiah Royce, prin prisma realităţii lumii americane demonstrează regula unei conduite morale pe care trebue să o observe cetăţeanul devotat al unei comunităţi avansate de grad înalt, al unei comunităţi spirituale sau grup social unificat şi raţional. Ideea comunităţii stă la baza concepţiilor sale. Pentru el toate celelalte idei se soluţionează în funcţie de aceasta. S'ar putea descoperi aci o afinitate între concepţiile sale (şi peste tot concepţiile americane) şi idealul japonez: individul pentru a ajunge binele suprem, trebue să se devoteze comunităţii, sau în termeni japonezi: *când renunţi complet la personalitate, atingi supremul grad al ei* (Lao-Tse).

Pentru R. deci, criteriul conduitei morale e *devotamentul loial* faţă de comunitatea spirituală. Terminologia aceasta e redată de el printr'un titlu sugestiv: *Filosofia loialismului*, care vrea să fie sistemul său de filosofie. Este o concepţie socială idealistă. Această concepţie facilitează definirii comunităţii tocmai prin sentimentul de reciprocitate ce respiră din activitatea comună a indivizilor, şi care reiese din însăşi terminologia lui.

Universul, pentru R. nu e altceva decât o comunitate cosmică. Deosebirea aceasta nu ne împiede că să considerăm viaţa cosmosului ca o viaţă unde ondulaţiunile vieţii noastre se întâlnesc, se înteleg şi se... (Musset: qui beaucoup comprend, beaucoup pardonne...) iubesc. Scopul vieţii noastre terestre, ar fi armonizarea ei cu viaţa cosmică. Iată-ne ajunşi la religie, deoarece universul fiind o viaţă spirituală fără sfârşit ea devine o comunitate absolută, iar omul care o serveşte, serveşte pe Dumnezeu.

Doctrina aceasta s'a născut în mod organic pe pământul Statelor-Unite, a căror deviză e unitate în multiplicitate. Aşa au gândit W. E. Channing, A. Lincoln, R. W. Emerson şi W. Witman, aşa gândeşte poporul american şi tot aşa gândeşte şi R. Multiplicitatea sunt cele 42 state, iar unitatea e uniunea lor centrală. Americanul este omul, care ţine mai fanatic la drep-

turile sale individuale și tot el e omul cel mai devotat pentru interesul general, universal chiar. Individualismul american se explică numai în funcție de socialismul american și invers. R. profesează această idee și o susține. Caracteristicile ei sunt: 1. Socialismul individualist. 2. Federalismul și 3. Tendința de a concepe ordinea socială prin o lumină religioasă și spirituală. Pornind dela acestea, concluzia lui R. e foarte logică: fiecare om trebue să promoveze conștiința comunității universale și să ajute scopul: aristocrația spirituală. Purtată din condei în condei, dela om la om, ea se va săvârși spre binele obștesc mereu sub impulzia magicului axiom: *„E pluribus unum"*.

REVISTA REVISTELOR

„JAHRBÜCHER FÜR NATIONAL OEKONOMIE" din Mai a. c. publică un articol al lui *K. Muhs* asupra sistemului economic burghez *„capitalismul"*. Definițiile cari s'au dat asupra acestei noțiuni sunt multe și foarte variate. Cea mai acceptă este, aceea în sensul cărei funcțiunea capitalului este în centrul producțiunei; o susține și alimentează ca o forță dinamică ce mișcă întreagă istoria omenirii. Este cunoscută formula lui Marx: „Moara de vânt a produs o societate de feudali, iar moara cu vapori, societatea capitalistă". Intreagă societatea, nu numai producția economică, a fost revoluționată de această invenție: între baza economică și suprastructura socială există un puternic nex cauzal. Alt grup de economiști, punând pe planul intâi motivele sufletești, vorbesc de un „spirit capitalist" (Sombart), particular epocii noastre, care se caracterizează prin „libera concurență" (rezultatul unor concepții individualiste).

Altul este punctul de vedere al lui *Muhs*. Capitalismul este de fapt o realitate mult mai multiplă. De el se leagă mai întâi tendința de *câștig*, de creație în lumea practică. Se produce nu pentru necesitate, ci pentru intesificarea producției pentru câștig, chiar pentru speculă. Caracteristica technică a capitalismului e utilizarea forțelor vii, a maselor de oameni sub forma diviziunii muncii. Din punct de vedere social se deosebește prin separația socială inevitabilă între antreprenori și muncitori. La baza capitalismului — tip propriu de producție pentru epoca noastră — stau principiile individualiste, consacrate de filosofie și drept: desfășurarea liberă a puterilor sufletești, libertatea individuală... ergo „concurența liberă".

„REVUE DE GENÈVE" din Mai a. c. dă un articol în care încearcă să se pună în lumină semnificația istorică a Genevei („L'esprit de Genève"). Orașul acesta cosmopolit, în întreagă istoria a fost un izvor fecund de viață nouă. Din spiritul lui s'au hrănit atâția gânditori de seamă: Knox, Calvin, Rousseau, Herder, Goethe, Schiller etc. Un simbol și o sursă de umanism din trecutul îndepărtat, era singurul oraș, menit să găzduiască *neoumanismul* de azi, întrupat în tendințele de pace încolțite pe ruinele războiului. Un oraș fecund în idealism până la *simbol*. Din geniul umanitar al acestui oraș au pornit *sisteme, doctrine* și *reforme*... un spirit, care s'a revărsat în „Emil", în puritanism, în poemele lui Hugo, în creația lui Goethe etc. Vor resimți popoarele de azi puterea acestui spirit, s'a revărsat el oare și asupra mandatarilor lor? — Sau pentru ei a secat izvorul?

„REVUE DE FRANCE" din Mai a. c. publică un articol de *Montherlant* intitulat „Tragedia Spaniei", încercând o caracterizare a spiritului etnic spaniol. Spaniolul este caracter contemplativ. El s'a simțit bine întotdeauna în stare izolată și contemplă universul. In militarismul și industrialismul popoarelor invecinate nu găsește decât un ideal căruia nu-i datorește decât dispreț. Se pare că idealul mistic al Islamului s'a grefat pe mentalitatea spaniolă! Este singura țară din Europa, care nu împrumută nimic dela alte, dar nici nu dă ni-

mic: în izolarea ei este tragedie. Caracterul ei etnic nu tinde decât spre conservare, spre liniște... Aci stă tragedia ei. Nu-i exclus să strălucească odată Spania pe seama lumii, să se ridice deasupra țărilor europene, când acestea, roase de corupția inerentă apogeului, vor începe să încline. Acestea sunt pronosticurile, pe cari le scrie M. pe marginea unui articol cu titlu atât de sugestiv, căutând să deslege viitorul unei țări actualmente în completă somnolență.

„REVUE DES DEUX MONDES" din Iunie a. c. într'un articol pune problema „Noilor organizări militare". Cu toate modificările pe cari sistemul defenzivei naționale le-a primit, dupăce a trecut prin discuțiile parlamentare ale Franței.

In nouile împrejurări postbelice, Franța a simțit, că reorganizarea forțelor armate este o necesitate imperioasă. Dela războiul franco-german din 1871, Franța a făcut eforturi uriașe pentru reorganizarea forțelor sale, pentruca în 1914 să câștige hegemonia europeană și să se refacă teritorial. In nouile condiții se impunea necesitatea elaborării unui sistem mai rațional, unei reforme a militarismului în sensul celei mai mari economii și siguranțe totodată. Prin noua legislație s'a elaborat un statut organic adaptat condițiunilor noui. Forțele armate sunt grupate în trei categorii, fiecare având în timp de războiu o misiune specială: apărarea metropolei, apărarea colonială și forțele mobile. Noutatea însă nu este această nouă fizionomie a armatei, ci principiile: azi când se predică mai mult pacea, Franța simte în fața Germaniei necesitatea imediată de a-și creia o armată națională. Pentru Franța pactul Kellog-Briand nu-i o necesitate atât de vitală, ca problema unei armate naționale. De aceea și-a creiat un puternic organism fizic armat, cu școală și pregătire morală necesară; experiența din 1914—18 a dovedit, că superioritatea este întotdeauna de partea celui cu pregătire în imponderabil, în moral.

„REVUE DES VIVANTS" din Iunie a. c. continuă seria articolelor, răspunsuri la ancheta pusă de d. Henry de Jouvenel asupra problemei *armatelor*. Intre alte răspunsuri semnalăm pe cel iscălit de d. *Jean Fabry: „Une organization défensive vivante"*. In sensul art. 8 din pactul S. N. fiecare țară are dreptul să-și organizeze o armată de apărare. Această armată va fi armata de mâine de o calitate excepțională.

Punându-se întrebarea cum să fie această armată: armată de meserie, de milițieni sau armată națională, Fabre (deputat de Paris, fost ministru și președintele comisiunei armate și secretar general al Comitetului superior al Apărării Naționale) propune o organizație vie de apărare națională. Paul Boncour vorbise la Conferința desarmării „despre o armată de milițieni" după modelul celei elvețiene. Fabre spune că această armată nu asigură pacea decât dacă se organizează strict „pe plan internațional" în toate țările și e mult mai costisitoare (listele de plată ale Elveției o dovedește). Paul Boncour vorbise de *„încetiniri"* („C'est précisément de lenteur que nous avons besoin pour garantir la paix") a metodelor de luptă. Fabry propune metodele brutale *ultra-rapide*. Paul Boncour vorbise de reducerea aviației: Fabry propune o mare forță aeriană întinsă peste toată țara. Cu un cuvânt țara întreagă trebue mobilizată pentru menținerea și garantarea păcii.